

О. В. Алейнікова,
к. е. н., доц., докторант, Класичний приватний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АПК

У статті досліджено проблему захисту економічних інтересів сільгосптоваровиробників у зарубіжних країнах. Надано пропозиції щодо можливостей застосування зарубіжного досвіду для національної економіки держави у сфері підтримки та розвитку АПК.

In article it is investigated a problem of protection of economic interests of agricultural commodity producers in foreign countries. Offers concerning possibilities of application of foreign experience for state national economy in sphere of support and agrarian and industrial complex development are given.

Ключові слова: державне регулювання, державна підтримка аграрного сектора, доходи, субсидії, податки, дотації, інвестиції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Визначення основних методів державного регулювання сільського господарства у країнах з розвинутою економікою є дуже актуальною на сьогодні проблемою. Над цією проблемою працювали: В.Г. Андрійчук, О.Є. Гудзь, С.І. Дем'яненко, М. І. Завадський, О.В. Литвин, А.П. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, Л.Ю. Мельник, О.Д. Олійник, Ю.С. Пилькевич, П.Т. Саблук, А.В. Сомик, В.В. Юрчишин та інші. Проте досвід становлення аграрного ринку в Україні показав, що це суспільне явище є набагато складнішим, ніж здавалося, що потребує поглиблених досліджень, особливо з огляду на сучасну продовольчу кризу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей державної економічної політики зарубіжних країн щодо регулювання розвитку АПК, визначення можливості застосування організаційних підходів до державної підтримки, субсидювання вітчизняних сільгосптоваровиробників.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Досвід розвинених зарубіжних країн свідчить про необхідність регулювання економіки АПК. Жодна ринкова стихія не зможе підтримати умов існування села, якщо не буде проводитися цілеспрямованої державної політики з перерозподілу значної частини національного доходу на підтримку і розвиток сільського господарства. Тобто при всіх відмінностях немає жодної країни з розвиненим агропромисловим виробництвом, де б цілком панувала ринкова стихія. Аналіз показує, що сучасна ринкова економіка — це економіка регульованого і соціально орієнтованого господарства. Існують лише різні моделі господарювання, що відрізняються часткою державного сектора в економіці, розмірами перерозподілу коштів через бюджет, іншими заходами впливу.

Необхідність державного регулювання пов'язана з наявністю в більшості країн державної долі власності,

необхідністю перерозподілу частини національного доходу через бюджет, потребою в ресурсах для розвитку НТП, необхідністю збереження екологічної чистоти і відтворення природних об'єктів (землі, атмосфери, рибних, лісових та інших природних багатств). Унаслідок властивих сільському господарству особливостей сільськогосподарське виробництво не може ефективно розвиватися без державної підтримки. Потрібне проведення специфічної аграрної політики, де державне регулювання грає значно важливішу роль, ніж в інших галузях економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Державне управління АПК за кордоном здійснюється через певний механізм, що складається з важелів і стимулів з відповідним законодавчо-нормативним забезпеченням. Можливість функціонування сучасного сільського господарства вирішальною мірою визначається умовами державного фінансування (цінового і бюджетного), оподаткування. З цієї метою держава використовує податкові пільги, державні пільгові податкові і кредитні ставки, виплату державних дотацій, компенсацій і субсидій, створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, регламентацію граничного рівня цін, якості продукції (через систему сертифікації, ліцензування, державного контролю), проведення природоохоронних заходів і розвиток соціальної сфери за рахунок державних ресурсів. Така практика досить поширена за кордоном.

Досвід державного регулювання продовольчого комплексу в Європейських країнах свідчить про принципово нову схему взаємодії держави і господарських суб'єктів. Цей підхід пов'язаний з прямим вирішенням економічних проблем через створення ефективних, прозорих інструментів регулювання.

Аграрна політика країн Європейського Союзу (ЄС) спрямована на підтримку доходів вітчизняних сільгосптоваровиробників на рівні, достатньому для розширеного відтворення; забезпечення продуктами харчування населення, переробної і легкої промисловості — си-

ровиною; впливу на світовий продовольчий ринок. Су-марні бюджетні витрати на розвиток аграрного секто-ра в країнах ЄС складають щорічно 80—100 млрд у.е., або в середньому за рік не менше 70 % від кінцевої про-дукції сільського господарства. З цієї суми 30—35 % припадає на програми підтримки цін на внутрішньому ринку, 3—5 % — витрати з реалізації регіональних структурних програм, 20—25 % — витрати з регіональ-них програм підтримки аграрного сектора.

Провідну роль в аграрній політиці Європейського Союзу займають продуктові програми, які за своєю сут-ністю є надто складними і передбачають використання різних механізмів підтримки виробників окремих видів продукції сільського господарства. Для основних видів сільськогосподарських культур та тваринницької про-дукції застосовують механізми інтервенцій і прямих вип-лат в дохід фермерів. При такому підході інтервенційні ціни встановлюються нижче ринкових цін. Це характер-но для виробників зернових, білкових і маслинних куль-тур, рису, телятини і молока. Політика щодо м'ясного скотарства дещо відрізняється, зокрема, підприємства індустріального характеру не можуть претендувати на прями виплати в дохід.

Політика ціноутворення в аграрному секторі еконо-міки країн Європейського Союзу виділяється особливі-стю, оскільки враховує умови кризи надвиробництва сільськогосподарської продукції, що зумовлює потре-бу підтримки національних товаровиробників. З цією метою комісія співтовариства періодично регулює ціни за наступними категоріями:

— бажані ціни, які поділяються на індикативні та орі-єнтовані. Індикативні застосовуються для зернових, мо-лока, цукру, маслинової олії, соняшника, а орієнтовані — для великої рогатої худоби, вина; цільові для тютю-ну;

— мінімальні ціни імпорту, які включають порогові і використовуються для зерна, цукру, молочних про-дуктів, маслинової олії; довідкові — для фруктів, овочів, вина, деяких рибних продуктів; шлюзові — для свини-ни, яєць, птиці.

Європейський Союз розробив спеціальні методи підтримки доходів, які включають досить високі внутрішні ціни на продовольчі товари і нагромадження надлишкових товарів цих запасів, що реалізуються за межами союзу за демпінговими цінами.

Як інструменти державної політики та регулювання цін у зарубіжних країнах реалізуються також програ-ми, які мають на меті пряму підтримку доходів фермерів, зокрема програми компенсаційних платежів, гнучких ви-робничих контрактів, страхування. Програма компенса-ційних платежів сприяла підвищенню доходів вироб-ників, захистивши їх від непередбачених коливань кон-'юнктури ринку. У країнах ЄС здійснюється допомога у формі субсидій виробникам високоякісних сортів пше-ниці, що обмежує площі вирощування зернових відпов-ідно до встановлених квот; виробникам "малого зерна" (рису, ячменю, вівса, кукурудзи тощо); дотується до 50 % ціни молока, виробленого в межах установлених квот.

Важливе значення в регулюванні розвитку АПК має податкова політика. Податкова система в країнах За-ходу досить складна, для вітчизняної економіки прий-

нятні лише основні принципи оподаткування в аграрно-му секторі цих країн. У багатьох країнах податкова сис-тема не орієнтована на стягнення ПДВ для сільськогос-подарської продукції, і сільськогосподарські товари як такі практично не підлягають оподаткуванню: реалі-зується принцип, що податок на додану вартість має сплачуватися не на кожному етапі розподілу продукту, а на його кінцевій стадії, коли товар набуває остаточної споживчої вартості. Це економічно більш справедливо і одночасно є регулятором споживання.

В Україні доцільно застосовувати на регіонально-му рівні таку форму податків на продовольство, як по-датки з продажу окремих видів готової продукції з ме-тою формування фондів розвитку сільського господар-ства та переробної промисловості, захисту малозабез-печених верств населення, соціальних виплат населен-ню регіону за рахунок фіскальних фондів.

Важливою сферою економічного регулювання сільського господарства в ЄС виступає також заохочен-ня аграрної експансії на міжнародних ринках. З цією метою широко використовується надання експортних субсидій, які розраховуються як різниця між внутріш-німи цінами ЄС і світовими цінами на сільськогосподарсь-ку продукцію. Вони сприяють збуту продукції галузі в інші країни і компенсують не вигідність експортної орі-єнтації за наявності внутрішніх інтервенційних цін.

Важливе значення для розвитку АПК має Світова організація торгівлі (СОТ), правопріємниця Генераль-ної угоди по тарифах і торгівлі (ГАТТ). Вона почала свою діяльність з 1 січня 1995 р. і повинна регулювати торгівельно-політичні відносини учасників на основі пакету Угод Уругвайського раунду багатосторонніх тор-говельних переговорів (1986—1994 рр.). За даними на 01.04.2003 р., кількість членів СОТ складала 146 країн, коли на теперішній час членами СОТ вже є 153 країни. Крім того, 30 країн мали статус спостерігача. Нормами і правилами СОТ регулюється, приблизно, 97 % всей світової торгівлі товарами і послугами. При цьому ви-моги, що встановлені СОТ, до знов вступаючих країн за-лежать в основному від природно-кліматичних умов і рівня економічного розвитку країни.

Особливість сучасного регулювання сільського гос-подарства у СОТ полягає у тому, що деякі члени СОТ, насамперед розвинуті країни, мають право використо-вувати такі заходи підтримки, як експортні субсидії та спеціальні захисні заходи (у використанні яких Україні відмовлено), а також мають значні обсяги підтримки галузі заходами "жовтого кошику". Зокрема, експортні субсидії використовують близько 20 країн-членів СОТ, серед яких США, ЄС і Канада. Тобто старожили СОТ мають певні привілеї [2].

Ринки багатьох розвинутих країн захищені високи-ми тарифами. Наприклад, середньозважені тарифи на м'ясо та м'ясопродукти в ЄС складають 67,3 %, на мо-лочні продукти — 56 %, зернові — 78,3 %, цукор — 129 %. Після застосування формули зниження, яка про-понується Доха-раундом, вони становитимуть відпові-дно 22,2 %, 19,7 %, 25,2 % та 39,2 %. Для порівняння: зв'язаний тариф на м'ясо та м'ясопродукти для України зафіксовано на рівні 12—15 %, молочні продукти — 10 %, зернові — 5—20 %, цукор — 50 % (поза тариф-ною квотою). Таким чином, навіть після скорочення за

формулою Доха-раунду тарифний захист агропродовольчого ринку України буде набагато нижчим (звичайно, до формування зони вільної торгівлі з ЄС) [2].

Країни-лідери світової торгівлі переконують, що лібералізація торговельного режиму є необхідною умовою інтеграції в світову економіку та економічного зростання країни. Але, як свідчить досвід Китаю, Індії, Південної Кореї, В'єтнаму, фактором швидкого економічного зростання і збільшення обсягів торгівлі стало проведення власних "оригінальних" стратегій зростання. Так, після п'ятирічного періоду діяльності в рамках правил СОТ можна стверджувати, що вступ Китаю до СОТ зміцнив його позиції на світовому ринку. Китай активно використовує інструментарій СОТ для забезпечення своїх зовнішньоекономічних інтересів. Однак не слід сподіватися, що аналогічні процеси автоматично запрацюють в усіх країнах, що приєднуються до СОТ [1, с. 14].

Держави-члени ЄС виділяють великі кошти на природоохоронні заходи, контролюють дотримання стандартів якості сировини і виробленої продукції, забезпечують підтримку товаровиробників. У економіці цих країн існує жорстка планова система, штрафні санкції за різні порушення.

Особливо значний рівень втручання державних органів в процеси розвитку АПК спостерігається у Франції, де здійснюється суворий контроль за торговою діяльністю сільськогосподарських кооперативів, встановлена щомісячна звітність елеваторів про приймання і відпуск зерна, систематично складаються оперативні зернові баланси по країні, щорічно встановлюються державні ціни на деякі види сільгосппродукції. Найбільше значення мають такі ціни, як мінімальна інтервенційна і максимальна порогова. На зерно діють також ціни втручання, які вводяться перед початком збирання врожаю і зростають в подальші місяці на фіксований розмір надбавок на покриття витрат по зберіганню.

Якщо переглянути економічну модель розвитку вітчизняного сільського виробництва Франції, то стає видно, що уряд країни зосереджує свою увагу на професійні об'єднання, які створюються для посилення економічних позицій своїх членів на ринку. Особливістю цих об'єднань є збільшення доходів та зменшення витрат товаровиробників — членів об'єднань через зміцнення їх позицій на ринку шляхом:

- максимального наближення без посередників до кінцевого споживача;
- забезпечення єдиних умов виробництва і продажу продукції;
- формування великотоварних партій стандартизованої продукції;
- забезпечення гарантованого процесу поставок і оплати товару [3, с. 14].

Завдяки професійним об'єднанням фермери Франції

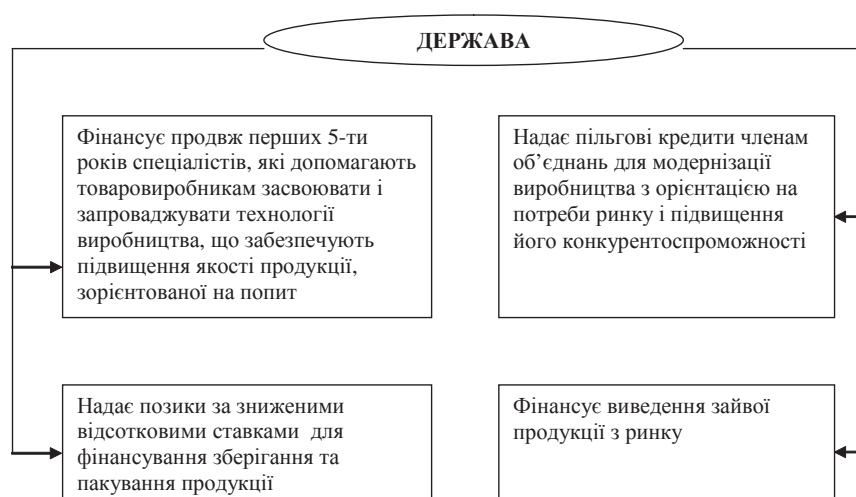

Рис. 1. Державна підтримка об'єднань сільськогосподарських товаровиробників Франції [3, с.15]

створили власні канали просування продукції до кінцевого споживача. Прикладом такого об'єднання є SICA Atlantique зі збуту зерна, що створене на паї 70 кооперативів та добровільних внесків оптових покупців зерна. Ця структура працює на основі роботи кооперативів, на неприбуткових засадах. Особливістю створення таких структур є реалізація та задоволення спільних інтересів виробників зерна й оптових покупців. Через SICA реалізується 20 % ринку зерна Франції.

У свою чергу, держава надає об'єднанням певну допомогу (рис. 1). На сьогоднішній день у Франції функціонують 4000 кооперативів, SICA, асоціацій та інших некомерційних об'єднань товаровиробників. Виробники, організувавши систему своїх об'єднань, змогли краще оволодіти ринком та посилити захист своїх інтересів, однак не могли впливати на відносини між різними ланками ланцюга просування продукції від виробника до споживача.

Стало необхідним для діалогу створювати об'єднання сільськогосподарських товаровиробників і таких же об'єднань переробників, транспортників, оптовиків, працівників роздрібної торгівлі та споживачів.

Дуже важливо для України створити таку модель переходу продукції від виробника до споживача. Адже в нашій державі продукція переходить від виробника до посередника, який, у свою чергу, залишає виробника ні з чим, пропонуючи йому свою ціну, в свою чергу, і споживач незадоволений купівлею даного товару, адже йому товар потрапляє з великою націнкою. Тому є доречним переглянути досвід Франції та запозичити на майбутнє.

У інших провідних країнах дотації також складають від 1/3 до 3/4 вартості сільськогосподарської продукції. При цьому в багатьох економічно розвинених країнах, починаючи з періоду тяжкої кризи 1929—1933 рр. і до теперішнього часу, важливим інструментом визначено цінове регулювання, включаючи контроль над цінами, упорядкування цін на сільськогосподарську техніку, підтримку цін на визначеному рівні.

У США 87 % бюджетних асигнувань витрачається в сільському господарстві на підтримку цін і доходів товаровиробників відповідно до державних програм. Си-

стема субсидування цін і доходів розповсюджується в США на 50 % обсягу вироблюваної агропромислової продукції. Здебільшого це експортні товари з тривалим терміном зберігання. Тут частка державних платежів в чистому доході фермерів складає 20—30%, а в сумі їх капітальних платежів — до 40 %. На зернову продукцію цінова підтримка часто складає від 60% до 90% ціни базисного періоду.

Починаючи з 1930-х років у США діють програми розвитку села, що переглядаються раз у 5—7 років. У 60-і роки в США на державному рівні була запроваджена система "планування — програмування — розробка бюджету". З федерального бюджету США фінансується по цільових програмах розвиток науки, енергопостачання і телефонізація села. За рахунок бюджетів штатів і муніципалітетів здійснюються програми будівництва в сільській місцевості доріг, шкіл та інших об'єктів соціальної інфраструктури.

Особливості розвитку аграрного сектора економіки США, Німеччини, Великобританії та Канади дозволяють стверджувати про наявність у цих країнах високоякісної системи державного регулювання.

У США проводиться цілеспрямована активна державна політика щодо підтримки аграрного сектора економіки. Держава регулює процеси відтворення в сільському господарстві та здійснює його фінансово-кредитну підтримку по багатьох напрямках. Серед них підтримка паритету цін між ресурсними галузями, що виробляють основні й оборотні засоби для аграрного сектора, та на продукцію сільського господарства, дотації на податки, на процентні ставки за кредит, страхові платежі, наукове забезпечення тощо. Сьогодні аграрний сектор економіки США інтенсивно розвивається, вирішуючи три основні стратегічні завдання:

- забезпечення продовольчої безпеки країни;
- розширення економічних і торговельних можливостей для сільськогосподарських товаровиробників;
- раціональне використання природних ресурсів.

При цьому держава дотримується того принципу, що будь-які форми державного втручання не повинні перешкоджати розвитку економічних структур і одночасно сприяти соціальній стабільності аграрних районів.

На сьогоднішній день в аграрному секторі США існує чітко визначена структура державного регулювання, основою якої є програми, прийняті урядом в різний час. До основних із них слід віднести Програму стабілізації доходів фермерів, Програму платежів, стимулювання росту ефективності виробництва, охорона сільськогосподарських ресурсів, фінансування і управління наукою у сфері сільського господарства, стимулювання зовнішньої торгівлі. Такий метод здійснення має певні свої переваги, оскільки кожна із програм включає основні важелі державного регулювання розвитку конкретної сфери діяльності. В залежності від поставленого завдання усі програми поділяються на міжгалузеві, галузеві, товарні, функціональні та регіональні. Такі програми сприяють створенню додаткових робочих місць не тільки в сільському господарстві, а й у суміжних з ним галузях, стимулюють нарощування експортного потенціалу країни.

Протягом останніх десятиліть сільськогосподарське кредитування в США зазнало суттєвих змін з боку

пропозиції та попиту. В основному спостерігається зменшення фермерських господарств, але їх розміри збільшуються. Сьогодні на 2 % ферм припадає половина виготовленої продукції. Здебільшого великі підприємства використовують багато інвестицій, застосовують найновіші технології, що збільшує продуктивність праці та знижує собівартість продукції [5]. Зазвичай підтримкою аграрного сектора США виступає кредитування. Фермери США заборгували фінансовим установам на початку 2006 року більше 213 млрд дол. [4]. В основному головною установою, що надає кредити фермерам у США, є Фермерська кредитна система (FCS — Farm Credit System), яка була створена в 1916 р. з метою надання кредитів фермерам, для яких ставки комерційних банків були надто високими. FCS виступає основним інструментом державної політики США [6].

Захист та розвиток вітчизняного товаровиробника урядом Сполучених Штатів Америки здійснюється і продовжує здійснюватися за допомогою спеціальних кредитних програм. В основі цих програм лежить застосування знижених процентних ставок, впровадження відстрочки плати відсотків та кредиту самого, формування гарантійних установ, агенцій, банків розвитку та підтримки. Політика держави США до фермерства була зосереджена на стабілізацію та підтримку цін виробництва. Але ця модель зазнала суттєвих змін під впливом факторів глобалізації галузі. Конгрес США надає багатомільйонні кошти на різноманітні фермерські програми, тому сільське господарство Америки має змогу задовольнити свої потреби у коштах.

Україні слід переглянути доцільність існування багатьох пільг з обкладання ввізним митом, які не тільки викривлюють умови конкуренції на внутрішньому ринку, але й завдають істотної шкоди доходам державного бюджету. Цьому може сприяти і чіткіше застосування правил визначення походження товарів з метою запобігання безмитному ввезенню товарів через територію тих країн, з якими Україна має угоди про вільну торгівлю.

Загалом слід відзначити, що наявність в Україні значних митних пільг призводить до парадоксальної ситуації, коли реальні надходження від податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції до сукупного обсягу імпорту в Україні складають лише близько 2%, хоча середній тариф знаходиться на рівні 10 %. Україна може ширше використовувати тимчасові заходи захисту інтересів своїх виробників через активніше застосування передбачених чинним законодавством відповідно до норм ГАТТ/СОТ антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів щодо імпортової продукції, яка постачається за демпінговими або субсидованими цінами або ж великі обсяги ввозу якої порушують рівновагу на внутрішньому ринку.

Приблизно, такі ж системи підтримки АПК діють в Японії і інших країнах, що прагнуть забезпечити власну продовольчу безпеку, захистити вітчизняний продовольчий ринок. Наприклад, щорічно Міністерство сільського господарства Канади витрачає більш половини бюджету на прямі виплати фермерам для компенсації страхових внесків, забезпечення мінімального рівня доходів, здійснює передоплату виробництва зерна в посушливих районах, покриває витрати на перепро-

філювання виробництва. На надання гарантій по позиках фермерів і їх кооперативних об'єднань витрачається 0,3 % бюджету міністерства. У цілому, для сільгосптоваровиробників передбачено більше 30 різних субсидій і компенсацій.

Для України важливе значення має вивчення досвіду Польщі для узагальнення особливостей та специфіки процесів, які здійснюються в сфері регулювання аграрного сектора. Треба зазначити, що польська модель реформування системи державного регулювання аграрного сектора здійснювалась з урахуванням його функціонування у майбутньому в системі державного управління європейських країн.

У процесі реформи системи державного регулювання в Польщі були поетапно досягнуті наступні стратегічні цілі:

- повна ліквідація адміністративно-командної системи, зокрема скасування механізму безпосереднього управління міністерствами та іншими центральними органами (насамперед, це стосується державних підприємств);
- реорганізація внутрішньої структури Ради Міністрів та міністерств за функціональним принципом замість галузевого (секторного);
- розмежування політичних і адміністративних функцій в уряді та рознесення їх структурно;
- розмежування функцій розробки політики та наглядових функцій від, власне, виконавчих функцій, делегування виконавчих повноважень до агентств;
- підвищення ролі стратегічного планування та регуляторних функцій центральних органів та запровадження механізму координації процесу впровадження політики.

Місія Агентства реструктуризації і модернізації сільського господарства (ARiMR — польск.) полягає в підтримці заходів, що прискорюють процес структурних змін у сільському господарстві та у сільських районах та реалізує державну політику у цих секторах. Основну діяльність ARiMR здійснює в сфері стимулювання:

- інвестицій у сільському господарстві, аграрному виробництві, сільськогосподарській переробці і послугах для сільського господарства;
- заходів для створення нових, постійних місць роботи в несільськогосподарській діяльності для жителів села;
- розвитку техніко-виробничої і ринкової інфраструктури села;
- діяльності по підвищенню і зміні фахових кваліфікацій населення, що мешкає в сільських регіонах, с-г консультацій, впровадження і поширення бухгалтерії в господарствах тощо.

Агентство сільськогосподарського (аграрного) ринку (ARR-польск.) — державна організація, що реалізує інтервенційну політику держави. Основна мета діяльності Агентства полягає в стабілізації аграрного ринку й в охороні прибутків, одержуваних від сільського господарства. Головні його завдання:

- інтервенційні закупки надлишків основних с-г

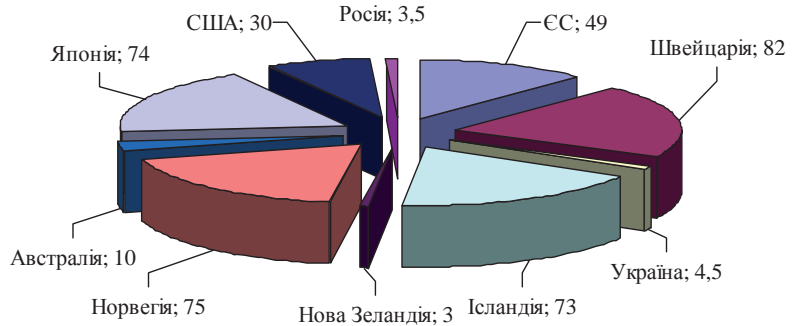

Рис. 2. Питома вага державних субсидій в загальній вартості сільськогосподарської продукції

продуктів і продуктів їх переробки;

- інтервенційний продаж цих продуктів на внутрішньому і зовнішніх ринках;
- надання доплат до цін закупки і збереження;
- надання експортних субвенцій;
- накопичення і розпорядження державними резервами сільгосппродуктів, а також продовольчих продуктів і напівпродуктів у рамках визначених задач і призначених на цю ціль фінансових засобів;
- надання кредитних гарантій, за винятком інвестиційних кредитів, для підприємств, що виконують завдання, доручені їм Агентством.

На час дії нового бюджету Євросоюзу (2007—2013 рр.) в аграрній сфері країни відповідно до "Програми розвитку сільських місцевостей" визначені наступні пріоритети:

- 1) підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського та лісового секторів;
- 2) поліпшення навколишнього середовища у сільській місцевості;
- 3) поліпшення якості життя у сільських місцевостях;
- 4) стимулювання виробничої та соціальної активізації сільських мешканців.

Усі вищеперераховані напрями державної підтримки аграрного сектора в зарубіжних країнах займають значну питому вагу в загальній вартості сільськогосподарської продукції. Так, найбільший цей показник зафіксовано у Швейцарії — 82%, Норвегії — 75%, Ісландії — 73%. В Японії цей показник становив 74%, країнах ЄС — 49%, а в США — 30%. До країн з найменшим рівнем субсидування сільськогосподарської продукції відносять Австралію (10%) і Нову Зеландію (3%). До країн з мінімальним рівнем субсидування аграрного сектора можна віднести й Україну — 4,5% у вартості сільськогосподарської продукції (рис.2).

При цьому, наприклад, витрати США на здійснення підтримки аграрної сфери, розраховуючи на душу населення, становлять 350 дол. США, країн ЄС — 336 дол. США, Польщі — 107 дол. США, Росії — 60 дол. США. Тоді як витрати України на ці цілі становлять всього 10 дол. США на душу населення.

Таким чином, надходження коштів у сільське господарство за рахунок бюджету і державної підтримки через ціновий механізм складають у розвинених країнах значну величину. Все це сприяє зміцненню матеріально-технічної бази сільськогосподарських галузей і сприяє підвищенню ефективності агропромислового виробництва.

Багато держав, як було відмічено вище, застосовують пільгове кредитування і оподаткування сільського господарства. Так, в США звільняються від оподаткування інвестиції в тваринництво, не оподатковуються грошові кошти фермерів в кооперативному бізнесі. Особи, що відкривають нове виробництво в Єгипті, на 10 років звільняються від сплати податків.

У переважній більшості країн законодавчо дозволено використовувати землю як кредитне забезпечення або заставу для отримання кредиту. Переваги землі як об'єкту застави пояснюються незмінністю місцеположення і тенденцією безперервного підвищення вартості, при цьому фізично земельну ділянку, як закладений об'єкт, можна залишити у володінні і користуванні заставника. По даним Європейської іпотечної федерації, сумарна вартість кредитів, що діють, під заставу нерухомості складає в Європі 3,4 трлн євро, або 40 % всіх банківських активів. Світова практика свідчить про те, що система з'єднання банківських і земельних капіталів виробила особливі фінансово-кредитні інститути. Сюди можна включити земельні банки, сільськогосподарські і комерційні банки, товарно-кредитні корпорації, асоціації виробничого кредиту, адміністрації у справах фермерів, небанківські кредитні організації (іпотечні агентства).

У деяких країнах вид і розміри державної підтримки залежать від форми власності і правового статусу товаровиробників. Наприклад, в Німеччині обсяг державної допомоги в сільському господарстві товариствам значно більше, чим сімейним господарствам.

У Німеччині підприємствам, що знаходяться в несприятливих природних умовах, також виплачуються дотації на голову худоби і на 1 га сільськогосподарських угідь. Більше 40% витрат фермерів на пальне компенсує держава. Державні субсидії у витратах на поліпшення ландшафту (будівництві доріг, розведенні лісу) складають 70—85%.

У сучасний період важливою громадською організацією, що суттєво впливає на розвиток АПК, є Світова продовольча й сільськогосподарська організація при ООН (FAO). Вона сприяє залученню в країні іноземного капіталу для розвитку вітчизняного АПК, дозволяє користуватися прогнозами урожаїв сільськогосподарських культур, отримувати попередження про епізоотії і т.п.

Таким чином, зарубіжні країни застосовують різні способи і методи держпідтримки сільського господарства шляхом регулювання цін, попиту і пропозиції, встановлюючи залежно від ситуації в країні і міжнародних угод:

— мінімальну гарантовану ціну на продукцію з метою зменшення фінансового ризику для товаровиробників;

— пільгові кредити для проведення прибиральних та інших сільськогосподарських робіт;

— державні закупівлі для регулювання внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції за рахунок попиту і пропозиції, збільшуючи попит за рахунок закупівель надлишків продукції і дотування експорту;

— "оплату по полях" за гектар посівних площ для зниження цін до світового рівня шляхом скорочення на відповідну суму гарантованої ціни, державних закупівельних цін або обсягів пільгових кредитів;

— оплату за гектари, виведені з сівозміни, голову

худоби при зменшенні поголів'я для компенсації зниження доходів сільгосптоваровиробників і згладжування проблем у разі перевиробництва продукції;

— надання безвідплатної фінансової допомоги для придбання основних фондів, зокрема вкладаючи кошти в науково-дослідні роботи, інфраструктуру і т.п.;

— контроль над імпортом і експортом, що є важливим регулятором балансу продукції на ринку країни;

— надання "прихованих дотацій" у вигляді "гуманітарної допомоги" або "виробничих кредитів" країнам, що розвиваються, для розширення ринків збуту своєї продукції;

— інші заходи, що зокрема відповідають "блакитному" і "зеленому" кошикам СОТ.

ВИСНОВКИ

Отже, система механізмів державного регулювання аграрної сфери в розвинених зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва, скільки рішенням соціальних завдань — підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури й природоохоронні заходи. Що стосується політики державного регулювання аграрного сектора в Україні, то вона повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції та реалізації експортноорієнтованої стратегії його розвитку, що буде поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя населення України.

Література:

1. Димедет В.В. Перспективи інтеграції національного бізнесу України до Світової торговельної системи в умовах політики подвійних стандартів СОТ / В.В. Димедет // Зовнішня торгівля: Світове господарство і міжнародні економічні відносини право та економіка: науковий журнал. — Київ, 2007. — № 4 (33). — С. 12—15.

2. Осташко Т.О. За якими правилами український агросектор може грати в СОТ / Т.О. Осташко // "День". — № 199, вівторок, 4 листопада 2008. — Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2200/456>.

3. Школенко О.Б. Інструменти державної політики захисту економічних інтересів вітчизняних товаровиробників у зарубіжних країнах / О.Б. Школенко // Світове господарство і міжнародні економічні відносини [Електронний ресурс]. — Режим доступу до стор.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_1/2.pdf

4. Dorr T.C. Statement Under Sekretary for Rural Development / House Agrscultural Committee Conservtion, Credit, Rural Development and Research Subcommittee Hearing on USDA Rural Development Programs. — 2006. — March, 30. — P. 6—8.

5. Klinefelter D.A., Penson J.B. Jr. Crowing Complexity of Agricultural lending Decisions // Choice. The magazine of food, farm and resouse issues. — 1st Quarter 2005. — № 20 (1). — P. 26—36.

6. Jolly R.W., Roe J.D. Selling a Piese of Farm Credit System // Choice. The magazine of food, farm and resouree issues. — 1st Quarter 2005. — №20 (1). — P. 19.

Стаття надійшла до редакції 29.06.2011 р.